Деремешко Г. А.
Науковий керівник: д. психол. н., проф. Підбуцька Н. В.
НТУ «ХПІ»

ДІАГНОСТИКА РІВНЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення росії в Україну створило виклики для системи психологічної підтримки дітей. Понад 1,5 мільйона українських дітей потребують психологічної допомоги внаслідок травматичного досвіду війни, з них близько 600 тисяч – діти молодшого шкільного віку. Міжнародні дослідження показують високі рівні тривожності, порушення сну та регресивної поведінки у дітей у прифронтових зонах. Проте наявна система діагностики базується переважно на методиках мирного часу, що не враховують специфіку воєнної травми.

Мета дослідження – розробка та апробація адаптованого діагностичного комплексу для визначення рівня психологічної стійкості молодших школярів в умовах воєнного стану з урахуванням специфіки травматичного досвіду, віково-психологічних особливостей та соціокультурного контексту української дитини.

Емпірична база: проведено пілотне дослідження за участю 30 учнів 1-4 класів (6-10 років) шкіл м. Харкова (вересень-листопад 2025 р.), 58% дівчаток та 42% хлопчиків. Додатково проведено опитування їх батьків про зміни у поведінці дітей.

Наукова новизна полягає у чотирьох аспектах.

По-перше, розроблено трикомпонентну модель діагностики, що диференціює воєнно-травматичні тригери (звуки сирен, розмови про війну, розлука з батьками-військовими) від побутових стресорів.

По-друге, адаптовано методику Теммл-Доркі-Амен для воєнного контексту з включенням сцен у бомбосховищі, розлуки, реакції на сирену. Апробація на пілотній вибірці (n=30) показала, що адаптовані картки

виявляють воєнно-обумовлену тривожність, яка не фіксується класичними методиками.

По-третє, розроблено авторські картки-стимули "Барометр безпеки" для дітей 6-10 років з візуальною шкалою від "дуже страшно" до "зовсім не страшно". Час проведення – 10-15 хвилин.

По-четверте, систематизовано діагностичні маркери воєнної травми через аналіз проєктивних малюнків: темна колористика, зображення руйнувань, регресія графічних навичок, відсутність людей, повторюваність воєнних сюжетів. За даними літератури, поєднання трьох і більше маркерів може вказувати на посттравматичний стресовий розлад.

Результати дослідження: переважна більшість молодших школярів демонструють підвищений рівень ситуативної тривожності. Діти, які пережили обстріли із безпосередньою загрозою життю, виявляли значно інтенсивніші реакції страху порівняно з дітьми, які перебували у відносній безпеці. Дівчатка демонстрували більшу вразливість до розвитку тривожних станів, тоді як хлопчики частіше виявляли екстерналізовані реакції (підвищена агресивність, імпульсивність). Діти 8-10 років краще вербалізують страхи, але глибше переживають загрозу; у 6-7-річних переважають соматичні прояви (болі у животі, головний біль, порушення сну).

За авторською методикою "Барометр безпеки" найнижчі показники відчуття безпеки діти демонструють у ситуаціях: "коли чую гучний звук", "коли залишаюся сам вдома", "коли говорять про війну дорослі". Найвищі показники безпеки: "коли обіймає мама", "коли граю з друзями", "коли малюю", що підтверджує роль близьких стосунків як основного ресурсу стійкості.

Якісний аналіз малюнків виявив воєнну символіку у переважній більшості робіт (механізм захисту через ідентифікацію з захисниками), зображення бомбосховищ у значної частини дітей, ресурсні образи майбутнього без війни – індикатор збереженої надії. Усі діти демонстрували підвищену тривожність при зображенні ситуацій з гучними звуками. У 26 з 30

дітей виявлено спонтанне включення воєнної тематики у малюнки на вільну тему.

Практична значущість: розроблений діагностичний комплекс може бути впроваджений у практику шкільних психологів для раннього виявлення дітей з ознаками порушення психологічної стійкості. Час обстеження – 30-40 хвилин. Переваги методик: доступність для розуміння дітьми (візуальні стимули), екологічна валідність (ситуації, близькі до реального досвіду дітей), можливість відстеження динаміки, простота інтерпретації результатів.

Обмеження дослідження: невелика вибірка (n=30) не дозволяє робити статистичні узагальнення та розробляти нормативні показники. Дослідження має пілотний характер і потребує подальшої валідизації на більшій вибірці.

Перспективи: стандартизація методик на загальноукраїнській вибірці з урахуванням регіональних особливостей травматичного досвіду (прифронтові регіони, тимчасово окуповані території, західні області) та розробка нормативів для різних категорій дітей (діти ВПО, діти військових, діти-сироти).

Дзюба В. О.
Науковий керівник: к. пед. н., професор Гура Т. В.
НТУ ХПІ

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ФАКТОР ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ (РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ) ЛІДЕРА

Сучасні українські лідери та керівники живуть і працюють в умовах перманентного стресу, який дослідники описують концепцією BANI. Цей акронім характеризує нову реальність як світ, що є крихким (Brittle), тривожним (Anxious), нелінійним (Non-linear) та незбагненним (Incomprehensible). У такій системі звичні алгоритми більше не працюють: стабільність є ілюзорною, а будь-яка дрібна подія може мати непропорційно великі наслідки. Ці виклики, посилені війною та глобалізацією, висувають принципово нові вимоги до професійної компетентності персоналу. Як зазначають дослідники, сучасний контекст вимагає від працівників не лише професійних знань, а й особливих